

CRKVA U PROCIJEPU IZMEĐU PROROČKOG NAVJEŠTAJA I KONKRETNE CRKVENE PRAKSE

Tomislav Ivančić, Zagreb

Sažetak

Crkva je po svojoj konstituciji Božji narod te nosi ljudske ograničenosti i božanske prerogative u sebi. Radikalni proročki navještaj i kompromisna praksa se očituju na svim područjima crkvenog života.

N. Berdjajev je pokušao to objasniti uvodeći razliku između simbolizacije i realizacije crkvenog pastoralna. K. Barth i D. Bonhoeffer misle da je problem Crkve u pretvaranju objave u religiju. H. Urs von Balthazar, Toma Akvinski i J. S. Drey smatraju da treba razlikovati u Crkvi naučavanje i spoznaju vjere od življenja i iskustva iste. Th. P. Osborne pokušava razlikovanjem svećenika od proroka te sakralnih od profanih prostora razumjeti kompromisnu situaciju Crkve, zahtijevajući da Crkva bude Božji glas usred nepravdi, patnji i tlačenja čovjeka u suvremenim društvima.

Uloga svećenika i proroka u Starom zavjetu je bila strogo zacrtana i omeđena, svećenik se brinuo za Zakon, a prorok za Božju riječ. Proroci su kritizirali nepoštivanje Zakona kod svećenika, a ovi su ih odbacivali i ubijali. Ta sudbina je zadesila i Isusa.

Isus je bio radikalna i beskompromisna, a opet je iz ljubavi i milosrđa praštao i time činio kompromise kod onih koji nisu vršili Zakon. Isus je sam bio i ograničen čovjek i svemoćan Bog. Rekao je da se kraljevstvo Božje silom probija. Došao je spasiti, a ne opteretiti čovjeka.

*Crkva nije gotovo društvo nego u projektu, dinamici. Na njoj je da moli i radi, da bude proročki radikalna i spremna na stalno pokajanje, pokoru i obnovu. Na njoj je živjeti nutarnju i vanjsku dimenziju, što je označeno koncilskim dokumentima *Lumen gentium* i *Gaudium et spes*.*

Pod pojmom Crkve ovdje se misli na jednu, svetu katoličku i apostolsku, konkretno ostvarenu kao opću i mjesnu Crkvu. Ona je jedan narod, jednak u dostojanstvu, pozivu i poslanju, a različit u službama. U njoj svaki član ima specifičnu odgovornost za istinu evanđelja u životu i naviještanju.¹ Čitav narod je proročki te kao cjelina osjeća muku kompromisa između proročkog navještaja i konkretnog ostvarenja evanđeoskih zahtjeva.

Razni vidovi problema

Po svojoj konstituciji Crkva se nalazi u procjepu između Božje riječi i ljudskog ostvarenja njenog navještaja. Zapravo Crkva jest procjep, jer je ona po svojoj egzistenciji proročki narod i stoga proročki navještaj. No, ta ista egzistencija je i kompromisna praksa, bez koje nema Crkve.

Crkva je Božji narod u povijesnom hodu prema eshatonu. Kao narod ona je podvrgnuta nemoći svijeta. Kao Božji narod ona je nositeljica božanskih prerogativa. Ona se stoga nalazi u napetosti između nemoći i svemoći, između grijeha i svetosti, ograničenosti i neograničenosti, između zahtjeva za promjenom i nužnosti kontinuiteta, između proročkih zahtjeva i kulturnog samozadovoljstva, ljudskog i evanđeoskog mentaliteta, proročke radikalnosti i etablirane ustalosti.

Posljednji koncil nas, istina, upozorava da se Crkva kao "vidljiv zbor i duhovna zajednica, zemaljska Crkva i Crkva koja već posjeduje nebeska dobra, ne smiju smatrati kao dvije stvari, nego one tvore jednu složenu stvarnost, koja je sastavljena od ljudskog i božanskog elementa. Stoga se ona ne malom analogijom uspoređuje s misterijem utjelovljene Riječi".² No dok Krist "nije poznao grijeha, Crkva, koja u svom krilu obuhvaća grešnike, u isti mah je sveta i uvijek potrebna čišćenja, neprestano vrši pokoru i obnovu".³

¹ Usp. Ivan Pavao II, *Redemptor hominis* (RH), 19.

² LG, 8.

³ LG, 8.

Crkva je baš zbog svoje konstitutivne složenosti od ljudskog i Božjeg elementa dužna činiti pokoru, upućivati se putevima obraćenja i obnove.

Jer, upozorava sabor, “ne malu ulogu za postanak ateizma mogu imati vjernici, ukoliko treba reći da oni zanemarivanjem vjerskog odgoja ili netočnim i pogrešnim izlaganjem nauke ili također nedostacima svoga religioznog, moralnog i socijalnog života, pravo lice Boga i religije prije zakrivaju nego otkrivaju”.⁴

Odudaranje crkvene prakse od proročkog navještaja pogađa Crkvu, a svijet prepušta bijedi i smrti. Zato se Drugi vatikanski sabor bavio Crkvom i čovjekom. On je išao za tim da pomogne vjerniku u Crkvi kako bi on bio sposoban pomoći čovjeku u svijetu. Možemo reći da se Koncil bavio pitanjem kako da izvuče Crkvu iz procjepa između proročke riječi i nevjernosti toj riječi u praksi.

Proročki navještaj stoji na razmeđu religijskog i kršćanskog, svjetovnog i evanđeoskog, mističnog i racionalnog, karizmatiskog i paragrafima određenog, hoda i stajanja, živog i ukrućenog, starog i novog. Drugi vid problema kompromisa između evanđelja i crkvene prakse proizlazi iz Isusovih zahtjeva koji su dotle proročki radikalni da se čine nerazumljivima.

Crkva je dužna naviještati autentičnu riječ evanđelja. No, ta riječ sudi i nju samu i traži od nje obrat. Ona je u službi Isusa, a doživljava da ne može ispuniti dosljedno to služenje. Budite savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski, kaže Isus. Ljubite neprijatelje svoje, naređuje on. Tko hoće za mnom, ne-ka se odreće samog sebe, uzme svaki dan svoj križ i slijedi me. Ljubite se kao što sam ja ljubio vas, njegova je oporuka Crkvi.

Čini se kao da su zahtjevi evanđelja previsoki te ih Crkva ne može činiti. Jedni smatraju da su oni samo ideal, drugi bi ih reinterpreterirali, treći puštaju neka riječ pada bez plodova. Isus proglašava blaženima siromašne, mirotvorce, zaplakane, progonjene, one koji čine pravdu. Božja Riječ traži da Crkva bude sveta, kao što je Otac Nebeski svet. Isus poziva svoje

⁴ GS, 19.

učenike, a to znači Crkvu, da idu za njim. On je međutim razapet, on umire za ljude, nije imao gdje glavu nasloniti, činio je čudesa i obećao Crkvi da će činiti djela koja je on činio i da će njezinu vjeru pratiti čudesni znakovi.

Treći vid kompromisa se očituje u sukobu proročke službe Crkve i njezinih privilegija u društvu.

Crkva je pozvana dizati proročki glas u svijetu. Ona treba razlikovati istinite i lažne proroke, pravedne i nepravedne politike, razotkrivati strukture izrabljivanja, stajati na strani rubnih, potlačenih i nemoćnih. No njezina privilegiranost u mnogim društvima ne dopušta joj da otvori svoja usta za proročku riječ. Dok uživa lojalne odnose prema svijetu ona je u procjepu, jer je nebesko zamijenila sa zemaljskim. Ona dvostruko trpi, zbog sebe i drugih kojima bi trebala pomoći. Njoj samoj je tada najpotrebnija proročka riječ.

Četvrti vid kompromisa proizlazi iz stupnjevite pripadnosti Crkvi.

U Crkvi su vjernici stupnjevito poredani prema sposobnostima, uzrastu, angažiranosti i distanciranosti. Crkva je pozvana kao narod hodati cjelovito. Međutim, jedni u njoj nisu oživjeli vjeru krštenja, drugi su razočarani odustali od hoda ukorak s njom, neki su se priljepili uz stare forme, drugi vide savršenost Crkve u izvršavanju zakona, a treći smatraju da je samo ljubav pravi hod Crkve. Jedni žele brzo naprijed, te rušeći forme razaraju kontinuitet i dijele se od onih koji ne mogu ukorak s njima. Drugi predbacuju Crkvi promašaje, sporost i zemaljske interese. Jednima je odviše formalna, drugima mistična, jednima kruta, drugima prilagodljiva. Jedni su duhovni, drugi odviše tjelesni, jedni su vezani uz mate-rijalno, drugi radikalno slobodni. Tako nam se Crkva prika-zuje kao narod složen od svetaca i grešnika, od vjernika i distanciranih. Na njoj je uskladiti korake kako bi svi ostali u njoj pomičući se naprijed, jer ona ne može nikoga odbaciti. "Nikoga koga mi je dao Otac, neću odbaciti", kaže Isus (usp. Iv 6,39).

Crkva ima poziv da ide za Isusom, da se ne okreće natrag. No, ona treba znati i sačekati, jer joj je zapovjedbena ljubav prema braći. Nju zovu znakovi vremena da požuri, ljudi očekuju njezino obraćenje kako bi joj povjerovali, Bog od nje

traži da bude sveta, a ona stalno mora ispovijedati grijeh, nevjernosti, sablazni. Ona je u procijepu. Ili ići bezobzirno za Isusom makar se dogodio rascjep u narodu ili čekati zaostale, uz opasnost da zaostane za Gospodinom. Dokle Crkva smije napinjati taj zov za Gospodinom i ljubavi prema nemoćnima u Crkvi? Konzervativniji smatraju da ne bi došlo do istočnog raskola da je bilo više uviđavnosti. Jedni smatraju da ne bi došlo do reformacije, da je Crkva bila spremna na obraćenje, a drugi vide u radikalnosti Lutera razloge rascjepa zapadne Crkve. Tko je tu sačuvao vjernost proročkoj riječi evanđelja, a tko ju je izdao zbog filozofskih, teoloških, mističnih, nacionalnih, autokefalnih, materijalnih ili kneževskih interesa?

Peti vid problema je u poslanju Crkve svim narodima i svim vremenima.

Crkva treba svim narodima i vremenima donositi Kristov spas. Zato ne smije zaostati iza kulturnog, znanstvenog i uljud-benog napretka svijeta, jer tada gubi mogućnost najveštaja razumljivim jezikom i konkretnim ljudima. Ne ide li ukorak s vremenom ne može ispuniti svoju misiju, ide li ukorak s vremenom, u opasnosti je kompromitirati evanđelje. Ona je u procjepu da li ostati vjerna svijetu kome je poslana ili članovima Crkve koji su poslani svijetu.

Zbog kompromisa između proročke riječi i prakse vjernika, Crkva je bila osuđivana, napušтана i prezrena. Ona je doživljavala šizme, reformaciju i borbe. A. Loisy je rekao, da je Krist htio kraljevstvo Božje, a pojavila se Crkva, patvorina tog kraljevstva. Još se čuje krilatica: Krist da, Crkva ne. Mnogi optužuju Crkvu da ne posreduje Isusa Krista i njegov spas. Zato se exodus iz Crkve ne zaustavlja. Nekada su ljudi odlazili iz etablirane Crkve da bi u pustinji i samostanu živjeli izvorno evanđelje. Luter je, kaže Bonhoeffer, izišao iz Crkve i samostana i pošao u svijet, da živi evanđelje. A danas brojni izlaze iz Crkve i odlaze u svijet, da napuste i evanđelje i Crkvu. Neki optužuju Isusa da je postavio neostvarive zahtjeve pred Crkvu i tako ju stavio u stanje neizbježne krivice. Zato stvaraju religije bez Boga.

Pa ipak, nema druge Crkve, nema drugog evanđelja, nema drugog spasa. Preko ljudske i sablažnjive Crkve,

inkulturirane u svijet da se od svijeta jedva raspoznaje, preko te struk-turirane, bogate i siromašne, raspete i čašćene, prognane i slobodne, kritizirane i privilegirane, Crkve zakona i imanja, Crkve grešne i svete, dolazi spas i nada u svijet. Kako spojiti radikalnost proročkog navještaja i kompromise konkretnog ostvarenja Crkve?

Pokušajmo to odgonetnuti promatrajući kako se u Crkvi i u svijetu realizira, a kako se samo naviješta Božja riječ.

Služba i stvarnost Duha

Promatrajući Crkvu otkrit ćemo u njoj svete službe i svete osobe. Nositelj svete službe ne mora biti osobno svet, te se u njemu zapravo samo akumulira, ali ne i realizira svetost. No, svetac može biti i netko tko nije nositelj svete službe. U njemu se svetost realizira, a ne i akumulira.

N. Berdjajev pokušava istražujući crkvenu stvarnost orisati različite načine milosne aktivnosti u vjernicima. On razlikuje simbolizaciju duha, koju naziva i objektivacijom, od realizacije duha koju naziva utjelovljenjem duha. U obredima Crkve on vidi konvencionalnu simbolizaciju, jer se Kristova poruka tu ne realizira nego označuje simbolima. Crkvena župa nije zbiljska crkvena zajednica nego njezina konvencionalna simbolika, smatra on. Tako je to u svakom društvu pa i Crkvi. Papa, biskup i svećenik su simboli, a realnost su svetac, prorok, stvaralac i reformator.

Tu razliku vidi on i u moralu.⁵ Običaj i legalizam su za njega simboli i objektivacija duha, a milosrđe, dobrotu, vjernost i sloboda su realnost i utjelovljenje duha. Simbolika može u sebi kriti oblike licemjerja. Tada i dobra djela mogu imati lik simbolike, a ne realnosti duha.

Objektivacija duha stvara u svijetu sakralne prostore i predmete. Drugačije su sveti sakralni prostori i predmeti posvećeni za liturgiju, a drugačije je svet čovjek koji ljubi, koji ima povjerenja, koji je slobodan i koji nosi u sebi duševnu ljepotu. Duh se simbolički očituje, kaže Berdjajev, u

⁵ Usp. N. Berdjajev, *Duh i realnost*, KS, Zagreb 1985, str. 50–70.

hijerarhijskoj vlasti, a realno u pravdi, oslobođenju čovjeka od ropstva, u stvaralaštvu.

Ta dvojnost u aktivnosti duha unosi mogućnost, da ljudi prihvate simbolizaciju duha u svijetu, kao da je to sam realni svijet duha. Tako ponekad i ne znajući žive u zabludi. Simbolička i realna duhovnost se sukobljuju. One jedna drugoj smetaju, jer jedna drugu razotkrivaju. Za realnu svetost, kaže Berdjajev, treba hrabrosti, jer ju obično prati progon simbo-lične svetosti. Isus to kaže riječima: "Podižete spomenike prorocima a vaši ih oci ubiše" (Lk 11,47). Djela apostolska to još izravnije kažu: "Tvrdovrati i neobrezanih srdaca i ušiju, vi se uvijek opirete Duhu Svetomu: kako oci vaši, tako i vi! Kojega od proroka ne progoniše oci vaši?" (Dj 7,51-52).

Istina je da je savršenstvo u jedinstvu simboličke i realizirane svetosti. Realno je od simbolizirane duhovnosti očekivati realno posjedovanje duha, da pripadnik hijerarhijske vlasti bude prorok, tada je simbolizacija ujedno i realizacija duha. Sablazni nastaju tamo gdje se realno ostvarenje ostvarenje duha zamijeni simboličkim.⁶

Simbolizacija duha ima ispravnu ulogu. Bez simbolizacije duha nema komunikacije među ljudima. Duh se prenosi govornim i pisanim znakovima. Slova su simboli, a misao u njima sadržana stvarnost. Bog se mora utjeloviti, spustiti k čovjeku kako bi mogao s njime komunicirati (kenosis). No, Isusovo utjelovljenje nije samo simbolika nego realno ulaženje Boga u naš svijet.

Dok N. Berdjajev vidi rješenje kompromisa u Crkvi u uočavanju razlike između simbolizacije i realizacije duha, K. Barth i D. Bonhoeffer vide naprotiv rješenje u pravom odnosu objave i religije. Po K. Barthu objava silazi u stvarnost Crkve i tu se simbolički realizira kao religija, te tako postaje neprijatelj izvorne objave iz koje je iznikla. Time čovjek sebe proslavljuje a ne Boga. D. Bonhoeffer o tome kaže: "Barth je Boga Isusa Krista suprotstavio religiji, "pneumu sarksu". To je njegova najveća zasluga.⁷ On je svojim kasnijim dogmatskim

⁶ Usp. N. Berdjajev, *Duh i realnost*, str. 66.

⁷ K. Barth, *Poslanica Rimljanima*, II. izdanje.

radovima omogućio Crkvi da tu podjelu dosljedno provede na svim linijama. Ispovijedajuća Crkva je zadržala glavne pojmove kršćanske teologije, a ti pojmovi sadrže elemente pravoga proroštva (tu spada i istinitost i milosrđe).⁸

Još jasnije je Bonhoeffer izrekao razliku između “stvari Crkve” i “stvari Kristove”: “U Ispovijedajućoj Crkvi uglavnom prevladava briga za “stvar” Crkve, no ima malo osobne vjere u Krista. Isus iščezava pogledu”, kaže on.⁹ Bijeg od proročkog zalaganja i ostvarenja realne svetosti kritizirao je Bonhoeffer kako u svojoj tako i u Katoličkoj crkvi. “Barth i Ispovijedajuća Crkva vode k tome da se čovjek ušanči iza “vjere Crkve” i da se ne pita i ne konstatira što on zapravo sam vjeruje. Zato ni u ispovijedajućoj Crkvi ne struji posve svježi zrak. Mi se ne možemo poput katolika jednostavno poistovjetiti s Crkvom. (Uostalom, tu je sigurno izvor vulgarnog mišljenja o neiskrenosti katolika).”¹⁰ Da ne dođe do bijega iz osobne vjere u religiju, ili iz osobnog uvjerenja u određeno kultno ušančenje iza prakse Crkve, Bonhoeffer predlaže “nereligioznu interpretaciju kršćanstva”. “Kako da budemo “nereligiozno svjetovni” kršćani, u kojem smo smislu *eklesia*, to jest sazvana zajednica, iako nismo religiozni nego posve svjetovni? Tada Krist i nije više predmet religije, nego nešto sasvim drugo: pravi Gospodar svijeta”, smatra Bonhoeffer.¹¹

Berdjajev će u tom smislu reći da ugasnuće objektiviranog duha nipošto nije i razutjelovljenje. To znači da se i bez religijskih znakova može realizirati svetost i duh. Isus je to izrekao riječima: “Tada će mi pravednici odgovoriti: “Gospo-dine, kada te to vidjesmo gladna i nahranismo te? A kralj će im odgovoriti: “Zaista, kažem vam, što god učiniste jednome od ove moje najmanje braće, meni učiniste!” (Mt 25,37-40). Simbolizacija duha ima samo smisao znaka, a služi realizaciji duha. No, ona može biti otuđenje duha. Stoga se može dogoditi da ljudi izvan znakovite, kultne simbolizacije duha nađu realizaciju duha.

⁸ D. Bonhoeffer, *Otpor i predanje*, KS, Zagreb 1974, str. 147.

⁹ D. Bonhoeffer, *Otpor i predanje*, str. 176.

¹⁰ D. Bonhoeffer, *Otpor i predanje*, str. 178.

¹¹ D. Bonhoeffer, *Otpor i predanje*, str. 124.

S katoličke strane postoji razmišljanje u sličnom ili istovjetnom smjeru. Na sahrani H. Ursa von Balthasara kardinal Ratzinger je o njemu rekao: "Znao je, i to ne samo teorijski, slabosti i bijedu Crkve, njegovo je iskustvo bilo teško i bolno. Ono što je napisao, potkrijepljeno je i njegovim bolnim iskustvom očite Božje odsutnosti u Crkvi. Ali Balthasar je znao, kao i Augustin, da čak "i u zimi korijenje živi" i da mi živimo ako živimo iz tog korijena".¹² Za njega dalje kaže Ratzinger da je svugdje tražio putove koji će ga izvesti iz zatvora konačnosti i odvesti u samu istinu. Poštovao je papinstvo i hijerarhijsku strukturu Crkve. Ali je također znao da to nije ni njezin potpun ni njezin najdublji aspekt. Crkva je u osobama iz čijeg je "da" nastala i u njima živi najčišće i najpotpunije. Kršćanstvo je za njega duhovno samo ukoliko je trajno utjelovljenje Duha Svetoga.¹³

Možemo reći da je i Toma Akvinski nosio u sebi svijest o toj simbolizaciji i realnosti ili utjelovljenju Duha. On je naime razlikovao teologiju kao znanost i vjeru kao život. Izrazio je to riječima: "Sve što sam napisao čini mi se kao slama u usporedbi s onim što mi bijaše objavljeno".¹⁴

J. S. Drey, katolički teolog iz prošlog stoljeća još je više to razlikovao kada je rekao: "Kršćansko ime ne zaslužuje onaj koji se bavi samo spoznavanjem i naučavanjem nekih kršćanskih ideja. Samo u polovičnoj mjeri zaslužuje ga onaj koji se ograničio samo na vjeru, a u savršenstvu ga zaslužuje onaj koji i živi kao kršćanin".¹⁵ Teolog je pozvan biti iznad svega spreman samog sebe dokazati kao dostojna objave Božje.

¹² J. Ratzinger, Propovijed na sahrani H. U. von Balthazara, u: *Svesci Comunio* 65 (1987-89) 74.

¹³ J. Ratzinger, Propovijed na sahrani H. U. von Balthazara, u: *Svesci Comunio* 65 (1987-89) 74.

¹⁴ W. Kern, F. Niemann, *Nauka o teološkoj spoznaji*, KS, Zagreb 1988, str. 13.

¹⁵ W. Kern, F. Niemann, *Nauka o teološkoj spoznaji*, str. 13.

Prorok usred egzistencije

Rješenje kompromisa drugi traže u razlikovanju svećenika od proroka. Mnogi suvremeni autori smatraju da se ne može bez poteškoća prihvatiti da je svećenik ujedno i prorok. U Starom zavjetu je bilo više slučajeva razračunavanja između svećenika i proroka. Bilo je i onih koji su u sebi spajali jedno i drugo. Tako je Samuel započeo svoje djelovanje kao sluga Gospodnji u svetišću u Šilu (usp. 1 Sam 2), prorok Jeremija je bio iz svećeničke obitelji, Ezekiel je bio svećenik i prorok. Ne radi se dakle o apsolutnom suprotstavljanju svećenika i proroka nego o očito teškoj koegzistenciji svećeništva i proroštva. U svetišću duhovnost je određena sakralnim prostorom susreta s Bogom, te pravilima o tjelesnoj i moralnoj čistoći. Budući da je svećenstvo disciplina svetog, ona naginje k tome da zamijeni čistoću sa svetošću. Bog se u Tori ne označava pridjevom "čist" nego "svet". No, svećenik se navikne da životne probleme interpretira isključivo iz obrednih pojava. Pred njim povijesna stvarnost i događaji izbljede pred mitskim sadržajima obreda. Tako se savez s Bogom reducira na svetu službu koja ne poznaje ljubavi niti njezine drame, smatra Th. P. Osborne.¹⁶

No, Božja objava se ne ograničava na sakralne prostore i sakralne znakove. Ona se ne može razumjeti izvan događaja povijesti. Kada novozavjetni pisci govore da se hramska zavjesa razderala ili da se kršćani otvaraju prema poganima, ili da ne vrijede više kategorije čisto-nečisto i da se Bogu treba klanjati u Duhu i Istini, tada proglašavaju da u proročkoj viziji sveto izlazi na vidjelo usred života, bilo gdje i bilo kada. Proročka vizija naviješta da je moguć drugi svijet. No, da bi se u taj svijet stupilo, mora se poći na put, vratiti se natrag u pustinju, u mladost, te se osloboditi nagomilanih uvjerenja, kategorija i navika koje opterećuju i stoje kao zid između Boga i čovjeka.

Svetopisamski prorok je prožet iskustvom riječi, slušane i izgovorene, no taj Božji glas dolazi ili usred nepravdi, patnji, tlačenja naroda ili u svezi s time. Proročki glas danas, kao i

¹⁶ Usp. Th. P. Osborne, *Svećenici i proroci. Biblijska razmišljanja o udjelu klera u proročkoj službi Crkve*, u: *Svesci Comunio* 85-86 (1995), str. 17.

nekad, može se čuti ako se sluša unutrašnji glas suvremenog čovjeka ili ako svaki član Crkve u sebi čuje taj unutrašnji glas koji govori o drami egzistencije svakog čovjeka. Iz tog slušanja rađa se sposobnost da se služi ljudima. Liturgija postaje proročka kada u njoj odjekuje glas obespravljenih, ovisnih, rubnih, pogaženih, bolesnih, depresivnih. E. Biser kaže da Crkva u srednjoj i istočnoj Europi ima šansu samo ako postane terapeutska. On dapače govori da postoje i ekleziogene neuroze, a to znači da se može u Crkvi dogoditi da ona umjesto da čovjeka iscijeli, još ga više optereti. Prorok čuje krik svojih sunarodnjaka, on opaža nepravde i krive privilegije nosilaca vlasti, a s druge strane čuje Božju riječ te upravo time što ih spaja postaje prorok. Ne može se proročki naviještati bez konkretnog povijesnog konteksta. Kako proroci Starog zavjeta, tako i djelovanje Isusa iz Nazareta, bilo je odgovor na krikove ljudi prouzrokovane socijalnim nepravdama, bolešću i opsjednutošću. Proroci su zahvaćeni onim što vide i čuju, njih konkretna patnja ne ostavlja na miru. Prisposoba o milosrdnom Samarijancu upozorava na opasnost ne samo svećenike, nego i sve službenike i učitelje, jer je moguće proći pokraj patnje, a da nas ne dirne. Proročka riječ je prvenstveno krik koji dolazi od toga da se ono što prorok vidi oko sebe suprotstavlja vizijama koje prorok ima od Boga i čiji plan ima za ovaj svijet. To je sukob između vizije i zbilje koji poziva na obraćenje. Proročka riječ nije snažna zbog društvenog ili religioznog položaja onoga koji govori, nego zbog istinitog sadržaja.

Ipak, i ta proročka riječ je u procijepu. Nju će etablirano društvo pokušati utišati, ismijati i odbaciti, jer je ona zaista samo djelomično stvarna jer je čovjek ograničen. Ne može se sebe proglasiti prorokom, ali se može u različitim situacijama izreći proročka riječ. Prorok je sposoban dublje zagledati zbilju i prosuditi uloge kao i učinke svega što vidi i čuje. Otvoriti se proročkim glasovima jest proces. Ono što on govori, zbunjuje i smeta, ono osuđuje naš način ponašanja i vladanja, dira nas u našim dubinama i izaziva krivnju. Proročka riječ dira onako kako to izražava Ponovljeni zakon: "Gledaj! Danas preda te stavljam: život i sreću, smrt i nesreću. Život, dakle, biraj!" (PZ 30,15). Gledajući stvarnost kao Božju knjigu i slušajući Božje

riječi, prorok ne postavlja krive alternative: Bog ili čovjek, sakralno ili profano, čisto ili nečisto, muškarac ili žena, poslušnost ili neposlušnost, religiozni obred ili socijalna pravednost, legalizirana ili slobodna ljubav, um ili osjećaji, kršćansko društvo ili sekularizirani svijet, jer su te alternative iluzije i služe samo ideologijama a ne životu, smatra Osborne.¹⁷ Da bi prorok mogao izreći istinu mora biti slobodan od svojih briga, razlikovati istinite i lažne proroke, te čitati znakove vremena. Nema sumnje da na kraju dvadesetog stoljeća postoje strukture izrabljivanja koje poput demona ovladaju ljudima i to ne samo u diktatorskim režimima, nego i u financijskim moćnicima, u velikom utjecaju medija, gdje religiozni i društveni autoriteti svojim položajem i zakonima pokušavaju blagosloviti svoja ponašanja, gdje se poštuje pravo ali ne i pravda, tamo gdje se zloupotrebljavaju prirodna bogatstva i uništava okoliš.

Svaki je član Crkve pozvan biti prorok. O tome govore riječi koje je izgovorio prvi papa a nalaze se na početku prve pisane povijesti Crkve: "Poslije ovoga izlit ću Duha svoga na svako tijelo i proricat će vaši sinovi i kćeri"(Dj 2,17).

Proroci u Svetom pismu i Crkvi

Svjetlo u rješavanju kompromisne prakse u Crkvi osobito dolazi iz starozavjetne i novozavjetne objave, te iz života osobe Isusa iz Nazareta i prakse Pracrkve.

U Starom zavjetu uloga i zadaća svećenika i proroka bile su zacrtane i omeđene. Svećenik se brinuo za Zakon, a prorok za riječ Božju (usp. Jr 18,18). Zakon i Riječ su cjelina izraelske religije. Svećenik i prorok teže k istom cilju, ali na različite načine. Svećenik čini to na način kako je bilo određeno u ustanovi a prorok kako mu je to pokazivala karizma, Božji dar. Proroci su osuđivali svećenike samo ako nisu ispunjavali svoju dužnost, ako su odbacili znanje i zaboravili Jahvin zakon (usp Hoš 4,6). Iz istih razloga su Jahvini proroci osuđivali lažne proroke.

¹⁷ Usp. Th. P. Osborne, op. cit. str. 20.

Proročka se poruka temelji na Zakonu. Taj zakon proroci tumače na temelju Riječi Božje koja im je bila objavljena. Tako su mogle nastati razlike između svećeničkog i proročkog tumačenja Tore. No sukobi između proroka i svećenika su nastajali zbog neispunjavanja Zakona, a ne različitog tumačenja. Svećenicu su upadali u formalizam a proroci su tražili novi iskaz Božje riječi. Proroci povezuju Zakon i Savez, jer je Zakon naviještanje Saveza. Proroci dakle nisu napadali svećenike kao ustanovu nego izopačenost etablirane ustanove. Prorok Miheja kaže: "Objavljeno ti je, čovječe, što je dobro, što Jahve traži od tebe: Samo činiti pravicu: milosrđe ljubiti i smjerno sa svojim Bogom hoditi!" (Mih 6,8). Bogu su miliji ljudski naponi oko pravice, pravednosti, milosrđa, ljubavi, bratstva i ostalih humanih vrednota, nego žrtve prožete formalizmom, ritualizmom i institucionalizmom.¹⁸

Proroci su tražili vjernost duhu, a ne slovu Zakona. Oni su priznavali kult i tradiciju, ali to nisu prihvaćali na slijepo. Kult je trebao biti izraz nutrine, a to znači izraz ponašanja prema bližnjemu i Bogu. Bez toga je on himben te vara sebe, Boga i bližnjega.

Slično su proroci kritizirali i kraljevsku službu u Izraelu. Razočarani izraelskim kraljevima oni upućuju na Mesijanskog kralja.

Proroci tumače pravi smisao događaja, očituju tako volju Božju i pokazuju kamo Bog poziva narod. Neki egzegete smatraju da se identificira vrijeme progonstva Izraela s nestankom proroka.¹⁹ Kad nije bilo proročke riječi narod se osjećao napuštenim. Zato je sav narod težio biti prorokom, doći u zajedništvo s Bogom.

Ivan Krstitelj je završetak starog i početak novog proročkog sustava. Kao što su Izraelci pod vodstvom Mojsija izišli iz egipatskog ropstva i ušli u pustinju, tako je Ivan izišao iz dotadašnje proročke i kultne prakse i ušao u pustinju, ispunjen Duhom Svetim, snagom novog Mojsija, Isusa. Ivan je sav usmjeren na Mesiju, on ga već vidi i ima zadaću

¹⁸ Usp. A. Rebić, *Odnos starozavjetnih proroka prema izraelskim ustanovama*, u: CuS 2 (1975) 132-140.

¹⁹ Usp. Fućak J, *Prorok Isus i proročki narod*, u: BS 4(1977) 405-418.

neposredno mu pripraviti put. Zato su mu riječi opore, traže temeljito obraćenje, izlaz iz starog mentaliteta. Ivan je neslomivi protivnik konformizma, on ide u smrt, samo da ne porekne moralni zahtjev prema ljudima i Herodu. On traži socijalnu pravdu, poštenje, solidarnost, ali sve to iz obraćenog srca, srca nepodijeljenog, usmjerenog na Mesiju koji dolazi da sudi i spasi.

Isus nastupa također u duhu proroka. U Novom zavjetu se on 22 puta naziva prorokom. U tim tekstovima on je istovremeno sličan prorocima i opet ih nadvisuje. On poziva na obraćenje, osuđuje vanjski formalistički kult, krsti, donosi ljudima Božju riječ, neovisan je o kralju, vrši simbolične radnje, ima Duha Božjega, govori kao prorok aforističkim, ritmičkim stilom, tumači pisma, navješćuje kazne za grijeh, želi spasiti, napokon dionik je mučeništva te baštine svih proroka.

No on je veći od proroka. Proroci su ga željeli vidjeti, oni su do Ivana. On donosi kraljevstvo i ne kaže: ovako govori Bog, nego: a ja vam kažem. On je Sin čovječji, Mesija, Sin živoga Boga, Gospodin. On čini čudesa, ali ne kao proroci u ime Jahve, nego svojom vlašću, samom riječju, uvijek. On je više i od Mojsija.²⁰

Isus je Pomazanik, Očev ljubljani sin, na njega silazi Duh i ostaje na njemu. On je slavom Očevom uskrišen od mrtvih. On je duh životvorac. Duh Sveti je Isusov duh. Oni su nakon uskrnuća gotovo identični, ne ontički nego dinamički, funkcionalno, kaže Schneider.²¹

Duh Sveti je sišao na Crkvu i on ju vodi i u njoj svjedoči za Isusa. Ona je vođena duhom slobode ali i kanonskim pravom. "Odnos između crkvene vlasti i karizme, između hijerarhijskog i karizmatskog elementa u Crkvi predstavlja najzujbudljivije, najdramatičnije i najzanimljivije stranice

²⁰ Usp. J. Fućak, *Isus prorok i proročki narod* /2/, u: BS 1(1981)48-57; Mt 4,17; 15,7; 21,19; 12,28; 13,17; 21,43; 11,13; Mk 1,15; Lk 13,3.5; 11,20; 16,16.

²¹ Usp. A. Schneider, *Krist, pomazanik Duhom svetim*, u: BS 1-2 (1989)89-103.

povijesti Crkve”, smatra J. Kolarić.²² Teologija sudjeluje na svoj način u proročkoj službi Crkve. Na teologiji je umno proniknuti Božju istinu i komunicirati je drugima. Teolog u Crkvi treba intelektualnom marljivošću proučavati dubine istine i onda tražiti njezinu komunikabilnost suvremenima. Budući da je Božja istina osobna onda se teolog njoj može približiti samo ljubavlju i marom koji iz ljubavi izvire. Tu je proročka prodornost teologije. Izvor takva teološkog rada nalazi se u osobnoj vjeri teologa življenoj u zajednici Crkve, kaže Ivan Pavao II.²³ Živeći vjeru i tumačeći ju pronicavošću Duha Božjega koji prosvjetljava naš um teolog u pluralnosti metoda teži prema jedinstvu naučavanja istine, te tako služi učiteljstvu Crkve, da istinu, karizmom učiteljske službe, sve dublje tumači, čuva i naučava. Teolog je stoga pastoralni i apostolski radnik u Crkvi. Da bi teolog izrazio cjelovitu Božju istinu on mora spajati iskustvene znanosti i humanističke nauke i filozofiju, jer u sintezi vjerskog i ljudskog znanja nalazi se cjelovita istina o Bogu i čovjeku.²⁴

Papa apostrofira stručnjake različitih disciplina, predstav-nike prirodnih znanosti, književnike, liječnike, pravnike, umjetnike, tehničare i prosvjetne radnike.²⁵

U prvoj Crkvi nije postojala sakramentalna proročka služba, kao što je bila služba apostola, učitelja i starješina. Oni nisu bili birani, nego pozvani od Duha. Stoga se njihova služba nije događala u duhu apostolske sukcesije. Oni ne primaju milost horizontalno, povijesno od Isusa Krista, nego u danom trenutku dobivaju vertikalno poruku, što Crkva u određenom povijesnom trenutku treba činiti. Oni ispituju druge ali su i sami pod kontrolom drugih.²⁶

U poapostolskom vremenu proroci su polako nestajali. U Didache su još putujući proroci.²⁷ U Pastiru Hermas oni više

²² Usp. J. Kolarić, *Odnos vlasti i karizme u Crkvi kroz povijest*, u: BS 1-2 (1989) 135-146.

²³ Usp. RH 19.

²⁴ Usp. B. Duda, *Teologija u proročkom poslanju*, u: BS 4(1979)394-400.

²⁵ Usp. RH 19.

²⁶ Usp. J. Schmid, *Propheten*, u: LThK 8,799.

²⁷ Usp. Didache 13,4.

nisu nosioci dostojanstva.²⁸ Još ih Justin poznaje.²⁹ Prema Muratorijevom kanonu, Hipolitu Rimskom i Origenu, oni pripadaju prošlosti. Razlog je u borbama protiv gnosticizma i montanizma, zbog čega je opadalo povjerenje u karizmatički elemenat u Crkvi.

Proročki navještaj i autentična crkvena praksa je tamo gdje su osobe Boga i ljudi važnije od svega drugoga.

Bog je prisutan u crkvenoj praksi. No, taj Bog je kao na putu, kao u ogledalu. Već je tu i još nije. To je život napetosti ovog trenutka i eshatološke budućnosti. Boga spoznajemo i opet ostaje do kraja nespoznat. "Ne bi me tražio da me već nisi našao, reći će Augustin, a s njime i B. Pascal. Našao je samo zato da bi ga tražio, jer je to još sjena, a ne i potpuna stvarnost nalaženja. Tu se smješta proročki navještaj koji zahtijeva promjenu i konkretna praksa koja zaustavlja. Prorok traži obrat i hod, a konkretna praksa stvara zaborav i prijeti odustajanjem od hoda. Baš zato postoje proroci, jer postoje zaustavljanja na putu.

Sa stajališta sistematske teologije prorok je neposredni nosilac i navjestitelj Božje objave, u strogoj smislu riječi, kaže K. Rahner.³⁰ On naviješta javnu objavu, za razliku od privatne, on to čini u ime Božje, te se tako razlikuje od proroka kao karizmatičkog propovjednika. Prorok je pravi, ako je u kontekstu povijesti koja je usmjerena prema eshatonu. U sadržaju i iskustvu proročke službe sadržana je budućnost, smatra Rahner.³¹

Zaključak

Temelj Crkve je dvostruk, a to su apostolski i karizmatički autoritet, smatra Schlier.³² U Crkvi se stalno pojavljuju pokušaji da se jedno ili drugo potisne te da ostanu ili statičko-

28 Usp. Hermas III, 5,1.

29 Usp. Dialog 82,1 f.

30 Usp. LThK 8,800.

31 Usp. K. Rahner, *Proroci*, u: LThK 8,802.

32 Usp. F. Klostermann, *Gemeinde Kirche der Zukunft*, Herder 1974, str. 92.

konzervativne ili dinamičko-spiritualne strukture. Iz toga proizlazi kontroverza, da li je prava struktura Crkve hijerarhijska ili karizmatička. Teološka proučavanja pokazuju da je Crkva istovremeno karizmatička i juridička. Prva Crkva je crkveno vodstvo smatrala karizmom. Garancija istine u Crkvi je zapravo Duh Sveti, te se može reći da je temeljna struktura Crkve i proročko-karizmatička. Očito je da je napetost između juridičkog i karizmatičkog uvijek moguća i neizbježna. Kontinuitet i promjene moraju ići zajedno kao što se čovjek neprestano mijenja i raste, ali uvijek ostaje ista osoba.

Crkva je za druge, kao i Isus Krist, te se stoga u mijeni svijeta ona mora mijenjati, kako bi stalno bila uz one za koje djeluje i živi. Istovremeno je kontinuitet za nju bitan, jer ga je postavio Isus Krist. Na njoj je da uvijek ostane Kristova i u tom smislu nepromjenjiva, a istodobno da svima bude sve kako bi sve spašavala, te se zato stalno mijenja.³³ Temeljna služba Crkve je kenosis, a to znači ponizno prihvaćanje svijeta kakav jest i spremnost na pokajanje, pokoru i obnovu. Ona je pozvana služiti svojim autoritetom. Crkveni autoritet stoji u suprotnosti prema svjetovnim oblicima vladanja, jer je njezin autoritet izraz Božje ljubavi za čovjeka, kaže McKenzie.³⁴

Ako se procjep proročkog navješćaja i kompromisa promatra samo s ljudskog motrišta, tada je zaključak rezignacija. Ipak, ima drugi put prema rješenju.

Isus je dobro poznao slabost čovjeka i snagu grijeha, te je zato došao čovjeka spasiti. Unatoč tomu on je bio radikalni i beskompromisan. On je rekao učenicima: Vi ste svjetlo svijeta, vi ste sol zemlje, vi ste grad na gori. Upozorio je svoje sljedbenike da njihova sol ne smije obljutaviti i da svjetlo ne smiju staviti pod posudu nego na svijećnjak da ga svi vide. Tko dolazi k njemu, a ne mrzi oca, majku, ženu, djecu pa i vlastiti život nije njega dostojan. Jasno im je rekao da se radi o životu i smrti, o radikalizmu bez kompromisa, da je bolje sve izgubiti nego svome životu naškoditi ili ga izgubiti. Govorio je, ako zrno pšenice pavši u zemlju ne istrune, ostaje samo, ako

³³ Usp. F. Klostermann, *Gemeinde Kirche der Zukunft*, str. 178-232.

³⁴ Usp. F. Klostermann, *Gemeinde Kirche der Zukunft*, Herder 1974, str. 61.

li umre donosi obilat rod. Tko ide za njim pa se okreće natrag nije prikladan za kraljevstvo Božje. Uska su vrata i tijesan put koji vodi u život i malo ih je koji ga nalaze. Zato samo silnici osvajaju kraljevstvo Božje.

Isus je, međutim, pravio određene kompromise i bio svjestan da se spoj nebeskog zahtjeva i zemaljskog ostvarenja ne događa na istoj razini. Tumačio je da tek svako četvrto zrno njegove riječi donosi plod. Tražio je milosrđe, a ne kaznu. Jeo s grešnicima, spasio preljubnicu, oprostio bludnici, Petra doveo do raskajanosti, branio učenike pred farizejima, što su subotom radili zabranjeno, rekao je da je subota radi čovjeka, a ne čovjek radi subote. Govorio je da mora svaka kovrčica zakona biti ispunjena, a opet je apostolima praštao, što nisu ispunjali zakon. Isusovo milosrđe, međutim, ne isključuje radikalni proročki zahtjev, nego ga još snažnije uključuje. Tko je poslušao proročki navještaj, te se rvaio s ograničenošću i nemoći u sebi, dostojan je milosrđa i svjetlo je svijeta. Tko unaprijed odustaje od ostvarivanja proročkog navještaja, ne zaslužuje milosrđa. Kad smo se trudili svim silama da mijenjamo sebe i svijet te doživjeli neuspjeh, sigurno ćemo se pokrenuti na molitvu. Nemoć i ograničenost nas tjeraju da vapimo Bogu za pomoć poput Petra koji je htio hodati po valovima do Isusa, pa potonuo, ali se spasio, jer je zavapio za pomoć.

Naša se autentična egzistencija može ostvariti jedino u suradnji s Bogom. Bolji svijet je moguć, svaki vjernik može do svetosti, ali ukoliko se trudi i moli. Samo moliti i samo se truditi nije put ni do pravde ni do svetosti. Oboje zajedno, kao što je čovjek duh i tijelo istovremeno i neodjeljivo.

Isus se sam vladao kao čovjek. Bio je slab, drhtao od straha u Getsemaniju, jeo i pio, spavao i odmarao se, te tako iskusio ograničenost čovjeka. On je poštivao etabliranu vlast i zato je plaćao hramski porez. Uzima ljude u službu, stvara strukture sociološke naravi, na ljudima gradi Crkvu i ljudima postavlja proročke zahtjeve, te istim ljudima prašta. Isus je također ostavio moć napasniku da obilazi kao ričući lav i zavodi ljude. On se povlačio na molitvu ujutro i navečer, radio svojim rukama u Nazaretu, naviještao danju i poučavao. On je savršeno u praksi ujedinio ljudsko i božansko i u tome nam

postao uzor. Na nama je raditi na ostvarenju navještaja kao da sve o nama ovisi i moliti kao da to samo Bog može.

Svjestan svega Isus kaže, da Kraljevstvo Božje trpi silu. No, ono se unatoč svega probija. Ono je kao kvasac koji podiže tijesto, kao zrno gorušice koje nezaustavljivo raste do velikog stabla. Ono je kao zasijano dobro sjeme koje unatoč korova raste i donosi plod. Ono je kao ribolov u kojem se pokraj malih i neupotrebljivih ulovi i zdravih i velikih riba. Kraljevstvo se ogleda u ženi koja sve pomete da bi našla izgubljenu drahmu. Ono se izražava u trgovcu koji pronađe dragocjen biser te proda sve da bi ga kupio. Ono se ocrtava u izgubljenom i nađenom raskajanom sinu, u izgubljenoj ovci, u obraćenom razbojniku.

Očito da Isus nije skraćivao život, nije bio ni optimistički idealist ni kruti realist. On ne čini čovjeka torzom, ne ostavlja ga fragmentom. On ga uzima u svoj njegovoj kompleksnosti duhovno-materijalne konstitucije. On nije došao na čovjeka natovariti teret koji ne može nositi, nego ga spasiti. On daje snagu milosti koja može svladati nemoć, silu grijeha, moć đavla i ropstvo bolesti i ovisništva, jer donosi Kraljevstvo Božje. U Crkvi se to kraljevstvo ostvaruje i očituje baš kroz slabost vjernika i njihovu sklonost kompromisima i izdaji. Pavao zbog toga uživa u slabostima i nevoljama, jer kad je slab onda je jak. U toj dijalektici se može razumjeti stvarnost Crkve.

Sve se to već na Isusu pokazalo. On je bio prorok silan na riječi i djelima, a opet je bio popljuvan, osuđen pred religioznim i državnim sudom, ismijan, odbačen i raspet. Upozorio je svoje, da se ne sablazne zbog njega. Mnogi su se sablaznili i napustili ga. Nisu imali hrabrosti izdržati nespojive krajnosti grijeha i milosti, Božje mudrosti i ljudske ludosti.

Mogućnost da koegzistiraju radikalni proročki navještaj i kompromisna praksa Crkve leži u činjenici da je Crkva Tijelo Kristovo, da u njoj koegzistiraju ljudi vjernici i Isus, Sin Božji. On traži obraćenje, traži odluku protiv grijeha, jer je janje Božje koje uzima grijeha svijeta. On spaja u sebi nespojivo.

Dakle, proročki naviještaj i kompromisna praksa nisu dvije isključive stvarnosti. Isus nije pozvao anđele da ga slijede nego grešnog čovjeka. Čovjek može čuti proročku riječ,

a Isus mu može dati moć da je ostvari. Crkva je narod na putu, a ne na cilju. Ona se stalno obraća, nikad nije dovoljno obraćena. Treba stalno tražiti, a ne misliti da je našla, stalno moliti a ne misliti da je izmolila, kucati, a ne vjerovati da je već otvoreno. Tko ima dat će mu se, tko vjeruje sve mu je moguće, tko je u malom vjeran bit će vjeran i u velikom. Crkva nije etablirano i gotovo društvo, nego puk u obnovi, pokretu, dinamici, mijeni, jer je to povijesna datost čovjeka.

Ne treba očajavati nad čovjekom i Crkvom. Treba hraniti duhovno da bi nosilo materijalno, jačati milosno da nosi sociološko, osnaživati ljubav da nosi slabost grijeha, svaki dan moliti da bi se nadvladala napast defetizma.

Stalno smo u pretposljednem, kaže D. Bonhoeffer, i idemo prema posljednjem. U Starom smo zavjetu i prelazimo u Novi. Tko prebrzo misli novozavjetno, smatra Bonhoeffer, nije kršćanin.

Ideal je nedokučiv cilj. No on nas vuče da se penjemo, da krećemo naprijed, kako nas svakodnevnica ne bi ukliještila u rezignaciju. Prorok pomaže da bi se crkvena praksa kretala naprijed i postajala sve više evanđeoska.

Stablo raste u zrak, ali je uvijek povezano s korijenima, nikad otkinuto od njih. Ono treba biti iznutra zdravo, da bi donosilo plod. Na Crkvi je, da njezin liturgijski život bude zdrav, kako bi plodovi pravde i svetosti mijenjali vjernike i preko njih svijet. Nije na Crkvi da se otkida od grješnog svijeta, nego da raste u svetosti, omogućujući bolje društvo. Proročki navještaj je poput zvijezde Sjevernjače koja vodi mornare, ali koju mornari nikad ne dostižu, jer ostaje iznad njih.

Crkva je dugo bila u svom teoretsko-logičkom svijetu, odvojena od svijeta, te se nije uspjela inkulturirati u nove vrednote. Dok su u 18. st. društvene nauke doživjele zaokret, a prirodne znanosti u 19. st. evoluciju, teološke znanosti su bile ponosne na svoju stabilnost i unutrašnju koherentnost. Tako su rasla dva svijeta odvojeno. Na Drugom vatikanumu Crkva se morala suočiti s tim novinama i otvoriti svijetu vrata i prozore. Nikakvo čudo ako je u to vrijeme nastala velika teološka ali i karizmatička revolucija u Crkvi. Tako su nastajali presmionici skokovi koji su proizveli paniku u redovima Crkve.

Ta je panika pak odvela druge u povlačenje u nadidene strukture. Određena dijalektika je nužna u shvaćanju svega što se u Crkvi događa. U Crkvi ne postoje završene spoznaje niti patentna rješenja. Crkvi je uvijek ići u Isusu Kristu, tražeći da u jedinstvenu cjelinu ugradi ljudsko i božansko. Tek zajedno karizmatsko i konkretno, proročko i juridičko mogu Crkvu izvući iz procijepa u kojem će se uvijek nalaziti.

Na Crkvi je da živi nutarnju dimenziju i poslanje u svijetu. "Lumen gentium" - dogmatska konstitucija o Crkvi i "Gaudium et spes" - Crkva u suvremenom svijetu su izraz koncilskog duha Crkve. Ona je proročka samo ako istovremeno živi ljudsku i Božju milosnu egzistenciju. Moli i radi - tražio je sv. Benedikt. Crkva će biti cjelovita i osloboditi se procijepa, ako ljubi svijet, da bi ju to tjeralo u molitvu i ako moli da bi mogla spašavati. Njezin nutarnji liturgijsko-duhovni život je uvjet vanjskog pravednog života u svijetu. Svijet nije izvan Crkve, nego i u njoj. Boreći se iznutra protiv defetizma, grijeha i sablazni, ona ostvaruje proročki navještaj i stvara pravedniji svijet.